

**Віктор САМОРОДОВ**

доцент, заслужений винахідник України

**Сергій ПОСПЄЛОВ**

доктор сільськогосподарських наук, професор

*Полтавський державний аграрний університет, Полтава, Україна*

## **ПОЛТАВСЬКИЙ ЗЛІТ ПРОФЕСОРА ВІКТОРА САЗАНОВА (1879-1967)**

Життя відомого дослідника, агронома, ученого Віктора Івановича Сазанова (1879-1967 рр) стала частиною історії дослідної справи, агрохімії, землеробства, селекції та вищої сільськогосподарської школи України. Так сталось, що значну частину свого наукового шляху він жив і працював на полтавській землі. Це почалось від 1920 р., коли В. І. Сазанову довелося переїхати із Сум до Полтави і прийняти керівництво найстарішою в нашій країні Полтавською сільськогосподарською дослідною станцією. В той період установа переживала важкі часи. Майже два роки, після смерті С.Ф.Третьякова вона не мала директора. Це в значній мірі відбилося на рівні її наукової роботи.

Уже 1921 року відновилось видання праць Станції: світ побачив 34-й та 35-й їх випуск під авторством Віктора Івановича. У подальшому регулярно видавалися такі відомі монографії, як: “Природні і економічні умови господарства Полтавщини” (1923 р.). “Елементи сівозміни” (1929 р.), “Цукровий і кормовий буряк” (1929 р.).

За час роботи Віктора Івановича в Полтаві Станція започаткувала новий метод розповсюдження своїх висновків через власний періодичний орган – сільськогосподарський популярно-науковий двотижневик “Полтавський селянин”. На його сторінках статті В. І. Сазанова давали конкретну відповідь селянам, як домогтися підвищення врожайності полтавських ланів: Що сіяти – озиме жито чи озиму пшеницю? Як заготовляти перегній? Які попередники вибирати під цукровий буряк?, тощо.

До того ж В. І. Сазанов почав популяризувати в агрономічних і хліборобських колах висновки науковців через мережу колективних дослідів у селянських господарствах. Постачання насінням, органічними добривами, аналіз одержаних даних забезпечували науковці. Селяни ж на власному полі могли переконатися в дієвості для них тих рекомендацій [1,4-5].

Як дослідник у полтавський період життя Віктор Іванович збагатив агрономію науковими розробками стосовно характеристики різних елементів сівозмін. Треба зазначити, що вони становили основу Всеукраїнської програми з питань складання і вивчення сівозмін.

Всесвітню славу В. І. Сазанову принесла праця з методики порівняння сортів цукрового буряка при сортовипробуванні. Започаткована ще в Сумах, ця розробка досягла завершення у Полтаві, була апробована і введена в широкий вжиток [5]. Вона набула європейського поширення, коли ціла низка зарубіжних

дослідних станцій, надто у Германії та Великій Британії стала проводити випробування сортів буряка “за методом Сазанова” [5].

Віктор Іванович був великим патріотом дослідної справи. Він наполегливо домагався виведення на Україні своїх власних сортів цукрових та кормових буряків, організації їх насінництва. У цьому вчений вбачав незалежність від іноземних фірм. Тому й не дивно, що в 1925 році на Станції було розгорнуто селекцію кормового буряка. Перш за все було випробувано колекцію з 150 сортів. Із них відібрали найкращі, більш пристосовані до кліматичних умов [1,3]. Саме ці зразки згодом започаткували родовід полтавських сортів. Крім цього, В. І. Сазанов започаткував селекцію цукрово-кормових гібридів буряка. Цей напрямок селекційної роботи і зараз займає чільне місце на Полтавській сільськогосподарській дослідній станції так само, як і селекція люцерни. Виведення нових сортів цієї важливої кормової культури принесло всесвітню славу установі, продемонструвало широчінь думок її директора В. І. Сазанова.

Певний час Віктор Іванович навіть керував двома дослідними станціями – Полтавською і Красноградською [1,4]. Остання довгий час практично не мала директора. Від 1923 року її очолив В. І. Сазанов. Він керував нею до 1925 року. У 1927 році вдячні молоді працівники цієї Станції, посилаючи В. І. Сазанову привітання з нагоди 25-річного ювілею його наукової праці, відзначали, що якщо Станція стала відомою, “...якщо на ній кипить і розростається наукова і культурна праця, то цим вона цілком зобов’язана тому поштовху, який дала “...її ініціатива” Віктора Івановича... що вказала напрямок, по якому їй треба йти”, і його енергія [1].

Як бачимо, Віктор Іванович не рахувався з часом, скрізь, де тільки міг, робив выкопомгы справи. Одна з них – бурхлива участь в організації Полтавського сільськогосподарського політехнікуму, теперішнього Полтавського державного аграрного університету. Віктор Іванович не тільки мав відношення до створення цього вузу, а й з 1 червня 1925 року по 15 грудня 1929 року працював у ньому викладачем, був обраний професором. Тоді ж він заснував дослідне поле і став його першим завідуючим та керівником секції дослідної справи на агрономічному відділенні [1,4-5]. До речі, з усіх сільськогосподарських учбових закладів України лише у Полтаві у ті часи була створена така секція. Вона надавала відповідну спеціалізацію вихованцям Політехнікуму. Недарма в кінці 30-х років постало питання про можливе об’єднання з Дослідною станцією для їх спільної “дослідної, навчальної й агрокультурної праці”.

Як згадував ті часи один із випускників цієї секції, відомий український селекціонер, член-кореспондент Української сільськогосподарської академії, доктор сільськогосподарських наук, професор Данило Федорович Лихвар (1902-1986 р.р) “В. І. Сазанов читав курс історії сільськогосподарської дослідної справи. Читав він, сумлінно підготувавшись” [2]. При цьому вчений безпомилково відбирав схильних до наукової роботи студентів, запрошуючи їх до себе на Полтавську сільськогосподарську дослідну станцію практикантами (майбутній академік АН України М. М. Гришко та член-кореспондент АН

Казахстану Л.Г.Добрунов) та співробітниками (вище згаданий Д. Ф. Лихвар) [2].

У полтавський період роботи у житті В. І. Сазанова і всього колективу Дослідної станції відбулися дві визначні події. По-перше, урочисте святкування в 1925 році 40-річного ювілею станції. Воно вийшло далеко за межі чисто місцевого значення [5]. З усіх провідних аграрних установ величезної країни на ювілей з'їхалася наукова громадськість, численні привітання надійшли від Наркомзему України, наукових установ, учбових закладів, редакцій газет, журналів, відомих вчених. Це було велике свято агрономічної науки країни. На адресу всього колективу станції та її директора було проголошено багато теплих вдячних слів [2,5]. Зокрема, професор Харківського сільськогосподарського Інституту М. А. Єгоров сказав так: “Талант і видатні організаційні здібності В. І. Сазанова і здібності його близьких співробітників – гарантія повного успіху в працях нашого ювіляра” [1]. Тоді ж постановою Полтавського Губвиконкому про визнання Героями Праці за багаторічну працю і плідну діяльність серед п'яти імен названо “Віктора Івановича Сазанова, директора станції, який проробив безперервно в дослідній справі 24 роки” [1,5].

Саме у Полтаві в 1927 році Віктор Іванович зустрів 25-річчя своєї науково-агрономічної діяльності, що не пройшло повз уваги широких кіл громадськості. Привітання ювілярові надрукували журнали “Полтавський селянин”, “Бюлетень Харківської крайової сільськогосподарської дослідної організації”, які вважали за честь бачити Віктора Івановича своїм співробітником, із задоволенням вітали його від імені агрономів та селянства, об'єднаних навколо цих видань. Вони бажали йому довго стояти на сторожі інтересів сільського господарства. Взагалі ж надійшло 155 привітань, що красномовно свідчать про ставлення громадськості до ювіляра [1].

За свій плідний науковий шлях професор В. І. Сазанов опублікував понад 125 наукових праць із питань землеробства, дослідної справи, агрономії. Приємно, що у Полтаві є вулиця, названа на честь В.І. Сазанова, а до 75 річчя заснування кафедри землеробства і агрохімії ПДАУ, яку заснував вчений, у грудні 2003 року присвоєно його ім'я. Вдячні нащадки увічнили В.І.Сазанова меморіальними дошками на головному корпусі Полтавської сільськогосподарської дослідної станції імені М. І. Вавилова та на одному із корпусів Полтавського державного аграрного університету.

### Список використаної літератури

1. К 25-летнему юбилею директора Полтавской с.-х. опытной станции проф. В. И. Сазанова. Полтава, 1928. 36 с.
2. Професор Лихвар Данило Федорович (1902–1986): Бібліогр. покажчик наук. праць / Наук. ред. В. А. Вергунов. К.: Аграрна наука, 2002. 258 с.
3. Самородов В. М. Академік М. І. Вавилов і Полтавщина: творчі зв'язки, внесок у розвиток біології та сільського господарства. *Вісник Полтавськ. держ. і аграрн. академії*. 2003. № 5. С. 35 – 42.
4. Самородов В. М., Ісаєва С. К. Що зробив для розвитку агрономії

В. І. Сазанов? *Наш рідний край (сторінки про вчених ботаніків, генетиків, інших природознавців та їх зв'язки з Полтавщиною)*. Вип. 8. Полтава, 1991. С. 53 – 62.

5. 40-летний юбилей Полтавской с.-х. опытной станции. 1884 – 1924 гг. / *Труды Полтавской с.-х. опытной станции*. 1925. Вып. 44. 109 с.

УДК 633.8

**Андрій СВИДЕНКО,**  
кандидат економічних наук  
*Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства,  
Одеса, Україна*

## **ВПЛИВ СТРОКІВ СІВБИ ТА ЗВОЛОЖЕННЯ НА БІОМЕТРИЧНІ ТА ГОСПОДАРСЬКО ЦІННІ ПОКАЗНИКИ ЗМІЄГОЛОВНИКА МОЛДАВСЬКОГО В УМОВАХ ЦЕНТРАЛЬНОГО ЛІСОСТЕПУ**

Все більше зростає значення ефіроолійних і лікарських рослин як джерел біологічно активних речовин. Задовольнити зростаючу потребу населення в цих речовинах можливо шляхом розширення сировинної бази лікарських і ефіроолійних рослин за рахунок пошуку й залучення нових культур і можливих зон їх вирощування. Успішне введення в культуру перспективних видів рослин можливо лише за умови пізнання їх біології розвитку, вивчення процесів формування й накопичення ефірної олії, а також дослідження особливостей їх вирощування й продуктивності, для визначення доцільності промислового культивування [1].

Батьківщиною змієголовника молдавського (*Dracocephalum moldavica*) вважають Південний Сибір і Китай, хоча у дикому стані він росте у країнах Середньої Азії та Східної Європи. Культивують цю рослину в країнах Європи та Азії як ефіроолійну культуру та цінний медонос [2, 3].

Траву змієголовника молдавського вживають із лікувальною метою в якості протизапального та заспокійливого засобу, при застуді, головному болю, болях у суглобах, невралгії, ревматизмі, тахікардії, гіпертонічній хворобі, безсонні. Надземну частину змієголовника молдавського використовують у кондитерській галузі, для виготовлення абсенту, вермуту, квасу, компоту, ароматизації чаю та оцту. Змієголовник годиться як приправа до страв з м'яса, риби, овочів. У рослинній сировині змієголовника виявлено вітаміни, ліпіди, протеїни, цукри, дубильні речовини, макро- та мікроелементи. Ефірну олію використовують у харчовій промисловості, фармацевтиці, парфумерії,